

INTRODUCCIÓ

El volum present inicia la col·lecció «Treballs de la Societat Catalana de Llengua i Literatura», un vell projecte de la nostra societat que finalment s'ha pogut portar a la pràctica: una col·lecció que ha de permetre publicar cicles de conferències o treballs diversos que, per la seva extensió, difícilment podríem incloure a la revista «Llengua & Literatura». Així, avui hem pogut començar aquests «Treballs de la Societat Catalana de Llengua i Literatura» precisament amb la publicació d'un conjunt de conferències que la nostra societat ha organitzat al llarg dels darrers quatre anys (1999-2002) sobre el substrat de la llengua catalana.

Concretament han estat cinc conferències (algunes de les quals s'han repetit a diversos punts de la nostra geografia), que tenien com a objectiu obtenir i oferir una visió actualitzada del coneixement i de l'estadi d'investigació dels substrats lingüístics de la llengua catalana. I per fer-ho, hem pogut comptar amb especialistes de primer ordre en cada camp: Javier Gorrochategui, de la Universitat del País Basc, per a les antigues llengües pirinenques; Javier Velaza, de la Universitat de Barcelona, per a la llengua ibèrica; Francisco Villar, de la Universitat de Salamanca, i Ignasi X. Adiego, de la Universitat de Barcelona, per a l'indoeuropeu; i, finalment, José Luis Ramírez Sádaba, de la Universitat de Cantàbria, per a una visió de conjunt dels diversos elements a través de la principal eina de coneixement de les llengües pre-romanes: l'onomàstica.

En aquest punt, però, no podem amagar el poc interès que, malauradament, en alguns àmbits universitaris catalans desvetlla avui aquest tema, precisament en un moment en què la lingüística històrica, i la lingüística romànica en un sentit més ampli, tornen a prendre força en el món universitari europeu. I en aquest sentit, no ens ha de

sorprendre que, per poder saber quin és l'estat present de la investigació en aquest àmbit, hàgim hagut de recórrer a especialistes de fora de les universitats catalanes (J. Gorrochategui, F. Villar i J. L. Ramírez Sádaba) o de fora dels departaments de filologia catalana d'aquestes (com és el cas de J. Velaza i I. X. Adiego), malgrat que estem parlant dels substrats de la llengua catalana.

Aquest interès de la nostra societat per la prehistòria de la llengua catalana, però, no és nou, sinó que aquesta ja se n'havia ocupat anteriorment: cal recordar principalment el *Col·loqui sobre el substrat lingüístic del català* (Institut d'Estudis Catalans, 30 de novembre de 1985), en què participaren Miquel Tarradell, Guillermo Fatás, Josep Padró, Joan Santmartí, Sebastià Mariner, Antoni M. Badia i Margarit i Josep Moran. I encara hi podem relacionar, des d'un punt de vista cronològic més evolucionat —no ja preromà—, el *Col·loqui sobre l'aportació tardoromana, gòtica i franca en la llengua Catalana* (Institut d'Estudis Catalans, 2 de desembre de 1995; coorganitzat amb la Societat Catalana d'Estudis Clàssics), en el qual van intervenir A. M. Badia i Margarit, Jordi Bruguera, Marc Mayer, Josep Moran, Mila Segarra i Elisenda Vives; i, fins i tot —des del punt de vista històric més reculat temporalment—, també hem de recordar la conferència de Jaume Bertranpetit: *Gens i llengües. Diversitat genètica a Europa* (Institut d'Estudis Catalans, 26 de març de 1998).

Des del punt de vista del contingut, aquest volum conté, doncs, les cinc conferències següents, que segueixen l'ordre en què es van realitzar (aquí les citem amb el títol que es van presentar com a conferències, mentre que algun dels autors n'ha canviat el títol per a la seva publicació com a treball en aquest volum):

Javier Velaza: *Estat actual de l'estudi de la llengua ibèrica*

(Universitat de Barcelona, 24 de febrer de 1999; i Universitat de Lleida, 26 de novembre de 1999)

Ignasi-Xavier Adiego: *Les llengües preromanes indoeuropees de la Península Ibèrica*

(Universitat de Barcelona, 28 de febrer de 2000)

Francisco Villar: *Los substratos indoeuropeos en Cataluña*

(Universitat de Barcelona, 1 de març de 2000)

Joaquín Gorrochategui: *Las antiguas lenguas de los Pirineos*
(Universitat de Barcelona, 4 d'abril de 2001)

José Luis Ramírez Sádaba: *La onomástica de la antigüedad: antroponimia y toponimia. Su utilidad para la lingüística y para la historia*

(Institut d'Estudis Catalans, 8 de febrer de 2002; Universitat de Lleida, 9 de maig de 2002; i Universitat de València, 10 de maig de 2002)

Esperem que, després de la realització, la publicació d'aquestes conferències pugui contribuir a la difusió de l'estat actual del coneixement i la investigació sobre els substrats de la llengua catalana, un aspecte que no podem deixar de recordar que és i ha estat problemàtic, tant per la seva llunyania temporal —que fa que sigui el període de què disposem menys informació—, com per les interpretacions que se n'han fet. Actualment, i llevat bàsicament del treball de Josep Moran publicat recentment a l'*Enciclopèdia de la llengua catalana* d'Edicions 62, els manuals d'història de la llengua passen de puntetes per aquest període i, encara així, continuen sense tenir en compte les investigacions més recents, sinó que repeteixen fonamentalment el mateix que els manuals que els han precedit. Les conseqüències són greus tant per a la història de la llengua com per a l'onomàstica catalanes, un àmbit aquest últim en què se segueix parlant de manera poc acurada —encara que potser hauríem de dir frívola o acientífica— de l'origen pirinenc o ibèric dels topònims catalans; així, i malgrat el poc que sabem d'aquestes llengües pirinenques i ibèrica —o ibèriques— i de la seva relació —malgrat que la tesi bascoiberista podria qualificar-se avui com a prehistòrica i que fa molt que va ser abandonada pels especialistes, encara hi ha qui barreja ambdós aspectes—, massa sovint encara podem veure com en publicacions i col·loquis de lingüística històrica i d'onomàstica es fa una interpretació etimològica —i fins i tot semàntica!— de la toponímia catalana a partir d'aquestes llengües, sense tenir en compte que la llengua ibèrica ha estat desxifrada —podem saber la seva equivalència fonètica, és a dir, podem llegir uns signes que altrament ens eren il·legibles—, però no ha estat interpretada —no sabem el significat de les paraules, i solament se n'han identificat

alguns noms propis—, i que les llengües pirinenques —que inclourien els antecedents de la llengua basca— poden remetre a un estadi cronològic molt allunyat —els topònims catalans d'origen pirinenc, tan nombrosos al Pallars i la Ribagorça, de quina època són? Preromana? Romana? Tardoromana? Del començament de l'edat mitjana?— que no permeti interpretar aquests topònims a partir del basc actual solament per la simple coincidència d'uns segments.

I finalment, hem d'agrair als cinc conferenciants la seva amable col·laboració, que ha permès la publicació conjunta de les conferències corresponents.

JOAN ANTON RABELLA
Secretari de la SCLL